

David Tadić

VIŠE IZBORA, MANJE SLOBODE? PROPORCIONALNI SISTEMI, PREFERENCIJALNO GLASANJE I IZBORNI INTEGRITET

SAŽETAK

Da li odabir izbornog sistema igra ulogu u proceni izbornog procesa kao slobodnog i poštenog? Ukoliko da, koji elementi izbornog sistema imaju najveći značaj u toj proceni? Oslanjajući se na institucionalnu teoriju izbornog integriteta i dosadašnje teorijske zaključke o prirodi izbornih jedinica, partijske selekcije i preferencijalnih sistema, odgovore tražimo u izbornim ciklusima evropskih zemalja u proteklih 15 godina. Ocene izbornog integriteta prikupljene iz *Perceptions of Electoral Integrity* baze, zajedno sa posebnim komponentama izborne prevare, kao što je kupovina glasova, korišćene su kao podloga za testiranje međuodnosa institucionalnih aranžmana i izbornog integriteta. Rezultati regresionih modela u izvesnoj meri izazivaju dosadašnje teorijske zaključke vezane za pogodnost proporcionalnih sistema u kontekstu slobodnih i poštenih izbora, osporavajući homogenost tvrdnje. Naročito je naglašeno da varijable vezane za veličinu izborne jedinice i broj preferencijalnih glasova u većoj meri objašnjavaju varijacije u oceni izbornog integriteta posmatranih ciklusa, uz posredstvo drugih faktora, poput načina selekcije kandidata.

KLJUČNE REČI

izborni integritet, slobodni i poštteni izbori, proporcionalni izborni sistem, preferencijalno glasanje, izborne jedinice, unutarpartijska kompeticija

Uvodna dilema

Verovatno ne bismo pogrešili ako utvrdimo da ne postoje akteri kojima su izbori važniji od kandidata koji u njima učestvuju. Ukoliko je njihov osnovni cilj izbor ili reizbor na funkciju, jasno je da će jedan deo aktera tragati za svim mogućim strategijama ne bi li uvećali svoje šanse za pobedom, pa čak i one koje se mogu smatrati nepoštenim ili nelegalnim. Onoga trenutka kada izborni akteri postupaju suprotno izbornim pravilima, validnost te izborne utakmice postaje upitna, zajedno sa legitimitetom izbora datog kandidata. Kada je ovaj problem postao vidljiv, istraživanja izbornog procesa više nisu mogla da se zadovolje rasvetljavanjem veze izbornog sistema sa njegovim bračnim partnerom, partijskim sistemom. Time su jedinstveno

polje psefoloških istraživanja zauzela pitanja evaluacije izbornih procesa. Vrednosno potkrepljena načelima liberalne demokratije, istraživanja su spojem teorije i empirije nastojala dokazati, izmeriti i konceptualizovati šta termin „slobodni i poštteni izbori” zapravo podrazumeva, razvivši time poseban koncept izbornog integriteta (Shedler 2002; Van Ham 2015; Bishop and Hoeffler 2016; Jovanović 2023). Slučaj „listića leptira”¹ na predsedničkim izborima u SAD 2000. godine upozorio je da se izborne manipulacije, manjkavosti i, u krajnjem slučaju, prevare, dešavaju i van očekivanih hibridnih režima i nekonsolidovanih demokratija.

Objašnjenja za nepošteno ponašanje neretko su tražena u širem kontekstu, kao što su socio-ekonomski činioci, poput nejednakosti ili pismenosti birača (Lehoucq and Molina 2002) ili faktori kao što su nizak nivo poverenja u institucije, naročito izborne (Birch 2008), te stanje demokratije i upotreba izbora u svrhe konsolidovanja autoritarne vlasti (Schedler 2015). Pored njih, autori koji se bave konceptualizacijom „slobodnih i poštenih” izbora takode razmatraju ulogu tela za upravljanje izborima, sa različitim zaključcima o njihovoj prirodi, posebno kada je reč o zavisnim ili nezavisnim organima (Jovanović 2023:135–138). Teza našeg rada premešta težište na drugu stranu, naglašavajući ulogu institucionalnih aranžmana u kreiranju podsticaja za nepošteno ponašanje. Preciznije, verujemo da odabir elemenata izbornog sistema unutar porodice proporcionalnih sistema presudno utiče na visoke ili niske ocene izbornog integriteta. Kako bismo ispitali početnu tvrdnju, moramo utvrditi da li postoji jasna prednost proporcionalnih sistema u odnosu na većinske u pogledu posledica po integritet izbornog ciklusa, što je osnovna pretpostavka institucionalne teorije izbornog integriteta. Konstruisani teorijski okvir obuhvata i pojedinačne teorijske pretpostavke o funkcionisanju konstitutivnih elemenata sistema, sa fokusom na izborne jedinice i tip glasanja. Teorijska rasprava zatvorena je razmatranjem dodatnih elemenata koji mogu uticati na ocenu izbornog procesa, poput partijske selekcije kandidata. Koristeći se uzorkom zemalja članica Saveta Evrope, podaci obuhvataju izborne cikluse u 21. veku, izbegavajući probleme prvih izbornih utakmica nakon perioda demokratizacije devedesetih godina. Formirani modeli testirani na pomenutom uzorku ukazuju na negativan uticaj različitih izbornih instituta, naročito preferencijalnih, na ocenu izbora kao slobodnih i poštenih, sa posebnim osvrtom na praksu kupovine glasova.

1 Listić leptir (*butterfly ballot*) predstavlja grešku prilikom izrade izbornog listića. U Palm Biču usled redosleda i načina glasanja (rupice za kandidate), birači su nesvesno svoj glas dali pogrešnom kandidatu koga nisu nameravali da podrže.

Izborni integritet u svetlu izbornih pravila: teorijski okvir

Oceniti neki izborni ciklus, bilo na skali ili opisno, kao slobodan i pošten, predstavlja možda i najveći Sizifov kamen u oblasti psefologije. Naročito zanimljiva paralela za taj poduhvat sadržana je u tvrdnji da „standardi slobodnih i poštenih izbora nisu IKEA komplet – malo delova koje svako može sam složiti u funkcionalnu celinu” (Jovanović 2023:204). S obzirom na kompleksnost izbornog procesa, različiti autori su naglašavali šarolike aspekte koji moraju biti uključeni u analizu i konačan sud. Posebno ilustrativan i detaljan prikaz o pristupima konceptualizacije izbornog integriteta daje Van Ham (*Carolien van Ham*). Podelivši ih na osnovu toga da li je koncept određen pozitivno ili negativno, da li se određuje na osnovu partikularnih ili univerzalnih kriterijuma i da li razume izborni integritet kao proces ili koncept, autorka prepoznaje 24 posebne konceptualizacije izbornog integriteta (Van Ham 2015:716–717). Neki od njih zamišljaju izborni ciklus kao lanac u kojem svaka karika mora biti celovita (Schedler 2002:39), drugi etapno dele izbornu utakmicu, posmatrajući dan pre izbora, dan izbora i dan posle izbora (Elklit and Svensson 1997:37). Ostali pristupi kombinuju teorijske okvire pomenutih autora kako bi konceptualizovali jedinstvene instrumente za merenje i ocenjivanje izbornih procesa (Bishop and Hoeffler 2016). Iz široke palete teorija o izbornom integritetu izostala je teorijska koncepcija koja svoju polaznu tačku pronalazi u pravilima izborne utakmice. Institucionalna teorija izbornog integriteta u sebi sabira izborni integritet posmatran u svetlu ljudskih prava, što će reći da procedure zadovoljavaju globalne norme koje se primenjuju na sve zemlje, sa formalnim i neformalnim pravilima igre. Teorija zasnovana na pretpostavci usaglašenih međunarodnih kriterijuma prepoznaje konkretne mehanizme koji mogu uticati na odstupanje od standarda slobodnih i poštenih izbora: strukturalna ograničenja, međunarodni uticaji i institucionalni aranžmani (Norris 2018:494–495). Budući da je naš poduhvat usmeren na institucionalne aranžmane, jasno je zašto bi izborni sistemi bili prva instanca koju treba ispitati. Posebno je tako ako se uzme u obzir već dovoljno naglašen manipulativni i opšteprisutni uticaj izbornih instituta na celokupan politički sistem (Sartori 1994:ix). Istraživanja o sponi izbornog sistema i izbornog integriteta mahom su prezentovala studije slučaja specifičnih zemalja, neretko izbornih autokratija, poput Indonezije ili manjkavih demokratija, poput Brazila (Ames 1995; Muhtadi 2019). Ovakva slika, kao što je već napomenuto, ne znači da su demokratije imune na izborne malverzacije. Identifikovani su i mehanizmi u kojima, naročito u mladim demokratijama, može doći do izbornih malverzacija. Prvenstveno, u situacijama kada vladajuća partija sumnja u svoju pobedu, u većinskim sistemima postoji veća verovatnoća da će partija koristiti nefer

taktike, naročito kada je margina pobede mala (Ruiz-Rufino 2017:10). Literatura takođe govori da jak posredujući efekat na uticaj većinskog sistema na izborne malverzacije vrši i izborna istorija; ukoliko je posmatrana zemlja u prošlosti imala „čiste” izborne cikluse, male su verovatnoće da će biti zabeležene izborne malverzacije (Ruiz-Rufino 2017:14).

Prvi značajniji pokušaj da se konstituišu empirijski potvrđeni odnosi između institucionalnih aranžmana i izbornog integriteta javlja se u istraživanju Pipe Noris (*Pippa Norris*), intuitivnog naslova *Electoral Systems and Electoral Integrity*. Argument koji Norisova iznosi, prethodno naznačen u teorijskim raspravama, jeste da odabir izbornog sistema predstavlja važan preduslov za ocenu izbornog integriteta. Preciznije, zemlje koje primenjuju proporcionalne izborne sisteme, a u određenoj meri i mešovite, imaju *en general* veće indekse izbornog integriteta, što će reći slobodnije i poštenije izbore, nego zemlje sa većinskim izbornim sistemima (Norris 2018). Najadekvatnije objašnjenje za nepošteno ponašanje u većinskim sistemima nudi Birč (*Sarah Birch*), apostrofirajući dva ključna mehanizma (Birch 2007). Prvi je vezan za podsticaje u pravcu kandidata, jer direktan izbor kandidata zahteva izvesne partikularističke postupke (Birch 2007:1540). Za kandidate koji se biraju u jednomandatnim izbornim jedinicama, izbori su „igra nultog zbira”; ne postoji nagrada za drugo mesto, te će svi osvojeni glasovi biti bačeni ukoliko nisu dovoljni za osvajanje mandata. Takav aranžman stoga može navesti kandidata da upotrebi nelegitimne mehanizme kako bi osvojio svoj mandat, s obzirom na visinu uloga (sve ili ništa). Drugi se vezuje za mehaničku posledicu većinskog izbornog sistema u vidu fabrikovanja većine. Kako je za pobeđu neretko neophodan niži procenat osvojenih glasova, a imajući na umu „igru nultog zbira”, postoji veći podsticaj kandidatima da te glasove steknu na nefer način (Birch 2007:1539). Jednostavno rečeno, kandidat mora pribaviti mali broj glasova na nefer način kako bi dobio izuzetno veliku nagradu, u vidu mandata.

Premda je literatura utvrdila vezu između izbornih institucija i toga da li će izborni proces biti ocenjen kao „slobodan i pošten”, u jasnu korist porodici proporcionalnih sistema, mi tvrdimo da slika nije toliko jednolična. Dok se većinski sistemi dele po tome u koliko krugova kandidati idu (jednokružni, dvokružni, alternativni), proporcionalni izborni sistemi određuju se mahom veličinom izborne jedinice, tipom glasanja i izbornim cenzusom. Kombinacijom pomenutih elemenata, proporcionalni sistemi daju drastično različite ishode. Jedan od ključnih elemenata jeste tip glasanja, koji dodatno deli proporcionalne sisteme na sisteme otvorenih (*OLPR*) i zatvorenih lista (*CLPR*). Sistemi sa otvorenim listama (*OLPR*) omogućavaju kandidatima izbor na osnovu osvojenih preferencijalnih glasova, odnosno glasova koje kandidati na partijskoj listi osvajaju individualno. Sistemi sa zatvorenim

listama (*CLPR*) mandate dodeljuju na osnovu unapred određene partijske liste, na koju birači ne mogu uticati. *CLPR* sistemi na takav način pružaju maksimalnu dozu uticaja partijama, naročito partijskim elitama, koje su te koje vrše odabir kandidata, dok birači samo mogu odabrati između različitih partija, ali ne i između kandidata (Bursać and Radujko 2023:472). Tip liste unutar porodice proporcionalnih sistema na ovaj način otvara dodatno polje istraživanja. U pitanju su preferencijalni sistemi, koje Pasareli (*Gianluca Passarelli*) delom definiše kao „sisteme otvorenih lista u kojima birači imaju moć”, referišući se na mogućnost iskazivanja preferencije za kandidata na partijskoj listi (Passarelli 2017:2). Takvi sistemi su u apsolutnom kontrastu sa sistemima zatvorenih lista u kojima jedina „preferencija” jeste ona vezana za odabir partije (Passarelli 2017:2). Otvoreni sistemi, shvaćeni kao preferencijalni izborni sistemi² razlikuju se na osnovu proizvedenih političkih posledica, koje su drugačije od ostalih proporcionalnih sistema. Za početak, oni mogu uticati na predstavljanje specifičnih društvenih grupa, poput etničkih, geografskih, jezičkih, a posebna pažnja posvećena je i uticaju preferencijalnih izbornih sistema na reprezentaciju žena (Passarelli 2020:48). U kontekstu našeg istraživanja, naročito važna posledica preferencijalnih sistema jeste unutarpartijsko takmičenje; kandidati iste partije moraju se međusobno nadmetati za dobijanje mandata (Passarelli 2017:3). Unutar takvog institucionalnog okvira, kandidati će primenjivati različite taktike za osvajanje svog poslaničkog mandata. Na primeru Italije, kao „arhetipu preferencijalnog izbornog sistema”, Pasareli uočava da bi „opsevivna potraga za individualnom podrškom neretko dovodila do zavereničkog i nelegalnog ponašanja u najgorem, i negativne patronaže u najboljem slučaju” (Passarelli 2017:4). To neće reći da je potraga za individualnom podrškom inherentno loša, kako za kandidate, tako i za same birače. Koristeći se primerom Belgije, prethodna istraživanja demonstriraju da je biračima izuzetno važna mogućnost iskazivanja preferencije, čak i kada mali broj kandidata biva izabran putem preferencijalnih glasova. Kandidati će nastaviti „potragu za personalnim glasom”, formirajući svoje izborne kampanje u takvim uslovima (De Winter and Baudewyns 2015:295–296; 304).

Individualna podrška kandidatima odnosi se na pojam personalnog glasa (*personal vote*), koji razumemo kao „udeo glasa kandidata koji je rezultat njegovih ili njenih ličnih postupaka, kvaliteta ili ponašanja, a ne partijskih obeležja ili fiksiranih biračkih karakteristika” (Cain, Ferejohn, and Fiorina 1984:111). Primarni podsticaj za kultivisanje personalnog glasa određiće

2 Za potrebe našeg istraživanja koristimo pojam preferencijalnog izbornog sistema kao kišobran-termin za sve varijante koje su prepoznate unutar ove kategorije izbornih sistema (otvorene, fleksibilne, kvazi, latentne + panaširanje), premda smo svesni razlika koje postoje između njih (pogledati: Passarelli 2020:29).

tip liste, jer kandidati koji svoj mandat osvajaju na osnovu fiksiranog položaja unutar partijske liste nemaju mnogo razloga za ulaganje u ovakvu vrstu strategije. Druga važna karika za uspešno kultivisanje personalnog glasa uočena je u odnosu između različitih izbornih lista i veličine izborne jedinice (Carey and Shugart 1995; Shugart, Valdini, and Suominen 2005). Opšti zaključak govori o dva smera podsticaja. Ukoliko su liste otvorene, kako raste veličina izborne jedinice raste i inicijativa za kultivacijom ličnog glasa. Što se više mandata raspodeljuje, pretpostavka je da će biti lakše osvojiti mandat u slučaju personalizacije glasa. Sa druge strane, ukoliko su liste pak zatvorene, što je izborna jedinica veća, opada inicijativa za kultivacijom personalnog glasa, jer se gubi teritorijalna povezanost između birača i kandidata (uporediti: Shugart, Valdini, and Suominen 2005:439). U ovoj međuigri izborne jedinice i kandidata javlja se i mogućnost koruptivnog ponašanja unutar preferencijalnih sistema; kako raste veličina izborne jedinice u OLPR sistemima, korupcija prati taj rast (Chang and Golden 2007:125). Dakle, u zavisnosti od veličine izborne jedinice, kandidat ima različite podsticaje za individualnom ili partijskom kampanjom (Passarelli 2020:52). Ova teza je donekle dovedena u pitanje istraživanjima koja naglašavaju da veličina izborne jedinice i nije toliko presudna za kultivisanje personalnog glasa, ako se uporedi sa marginom pobede (Selb and Lutz 2015). Analizirajući švajcarske izbore, autori prepoznaju da strategije za kultivisanje personalnog glasa najviše koriste kandidati koji su na „ivici“, oni koji ne mogu sa sigurnošću proceniti da li će osvojiti ili izgubiti svoj mandat (Selb and Lutz 2015:336). Literatura je ukazala, još jedanput na primeru italijanskog političkog sistema, da veza između preferencijalnog glasanja, te i personalnog glasa, i klijentelizma zavisi i od toga kakva je partijska organizacija; stroga partijska disciplina italijanskih komunista (PCI) onemogućila je individualističke kampanje, za razliku od demohrišćana (DC) čije su kampanje bile usmerene upravo prema takvim glasovima (Regalia 2015:136). Međutim, drugi autori naglašavali su uticaj partijske selekcije kandidata i u zatvorenim listama; slučajevi u kojima je sam proces selekcije inkluzivan, što znači decentralizovan, omogućavaju podsticaje za kultivisanje personalne podrške (Hazan and Rahat 2010; Atmor, Hazan, and Rahat 2011; Itzkovitch-Malka, and Hazan 2017 citirano prema: André and Depauw 2018:335).

Sa osvrtnom na dosadašnje teorijske zaključke, možemo nagovestiti posledice različitih izbornih sistema na izborni integritet. Pretpostavka sa kojom polazimo u istraživanje jeste da niske vrednosti izbornog integriteta pokazuju nepoštene varijante kultivisanja personalnog glasa, jer će kandidati koristiti sve raspoložive strategije ne bi li ostvarili izborni dobitak. Ključni faktori u oceni izbornog integriteta biće vrsta izbornog sistema

(većinski/proporcionalni), tip liste (otvorene/zatvorene), preferencijalno glasanje (jedan preferencijalni glas/više ponuđenih glasova), način selekcije kandidata (centralizovan/decentralizovan), zajedno sa kontekstualnim faktorima. Iz svega navedenog, možemo konstruisati hipoteze koje se sekvencijalno mogu dokazivati u našem modelu:

H1: Izborni sistemi koji proizvode disproportionalne posledice imaju manje indekse izbornog integriteta u poređenju sa proporcionalnim sistemima.

Početna hipoteza testira osnovnu pretpostavku o proporcionalnim izbornim sistemima kao „pravičnijim” (Norris 2018). Konsolidovana metoda za računanje stepena proporcionalnosti izbornog sistema jeste indeks najmanjih kvadrata (*LSq*, *least squares index*), poznat i kao Galagerov indeks (*Gallagher Index*). Korišćenjem Galagerovog indeksa, računamo stepen razlike u osvojenim glasovima i raspodeljenim mandatima, na osnovu sledeće formule:

$$LSq = \sqrt{\frac{1}{2} \sum_{i=1}^n (V_i - S_i)^2}$$

U formuli, V_i označava osvojene glasove partije, dok S_i predstavlja osvojene mandate. Kako niske vrednosti ispoljavaju visok nivo proporcionalnosti (udeo glasova je u većoj meri sličan udelu mandata), a visoke vrednosti obrnuto, prva kategorija odgovaraće sistemima u kojima izborni integritet ispoljava visoke vrednosti.

H2: Proporcionalni sistemi sa otvorenim listama ispoljavaće veće vrednosti indeksa izbornog integriteta u odnosu na sisteme sa zatvorenim listama.

Argument druge hipoteze ide u pravcu percepcije izbornog integriteta. Pretpostavka je da ukoliko birači imaju mogućnost da izraze preferenciju za pojedinačnog kandidata, to omogućava ne samo takmičenje na unutarpartijskoj dimenziji, već i personalizaciju mandata (Carey and Shugart 1995), što povećava osećaj odgovornosti kandidata prema biračima. Birači, posledično i ekspertske evaluacije, mogu percipirati izbore kao poštene, jer znaju tačno kome je otišao njihov glas, a da pritom ne izgube benefite proporcionalne reprezentacije.

H3: Sistemi sa više od jednog preferencijalnog glasa u kombinaciji sa velikim izbornim jedinicama otvaraju prozor mogućnosti za kupovinu glasova, što se posledično negativno odražava na izborni integritet.

Potvrđena veza između otvorenih lista i veličine izborne jedinice za kultivisanje personalnog glasa sa jedne, te i mogućnosti za koruptivno ponašanje sa druge strane (Chang and Golden 2007), dopunjena je testiranjem da li broj preferencijalnih glasova doprinosi ovakvim podsticajima. Ukoliko birači imaju mogućnost da svoj glas alociraju na više kandidata, očekujemo da veći broj kandidata pohrli za tim glasovima; drugim rečima, ponuda raste, ali potražnja ostaje neelastična. H3 stoga ima za cilj da utvrdi da li unutarpartijska kompeticija, kao posledica interakcije između veličine izborne jedinice i broja raspoloživih glasova, otvara prostor za ponašanje slično onom koje je Birč prepoznala u većinskim sistemima (Birch 2007). U takvim uslovima, sa rastom ponude, cena glasa opada, što prevedeno u naš kontekst znači da je neophodno pridobiti daleko manji broj birača kako bi kandidati ostvarili dobitak. Kako je u pitanju institucionalni podsticaj na ponašanje aktera, hipotezu ćemo testirati korišćenjem zavisne varijable koja meri direktno koruptivno ponašanje u vidu kupovine glasova.

H4: Centralizovana selekcija kandidata umanjuje mogućnosti potrage personalnog glasa, te i verovatnoću kupovine glasova.

Konačno, pretpostavljamo da posredujući mehanizam za unutarpartijsku kompeticiju jeste i način na koji partijska organizacija vrši selekciju kandidata. Ideja hipoteze jeste da partijske organizacije koje imaju centralizovaniju selekciju kandidata ostavljaju malo prostora za personalizaciju glasa, što posledično umanjuje i mogućnost koruptivnog ponašanja. Ukoliko je reč o sistemima u kojima nominovanje kandidata potiče od lokalnih partijskih organizacija ili pak o sistemima u kojima postoji izražena decentralizacija procesa selekcije, poput unutarpartijskih izbora, kandidati će imati znatno veće podsticaje za strategije koje će vrednovati personalni glas.

Metodološki okvir i dizajn istraživanja

Institucionalna teorija izbornog integriteta testirana je korišćenjem kvantitativnih metoda na uzorku evropskih zemalja, definisanih na osnovu članstva u Savetu Evrope. Uzorak obuhvata 142 pojedinačna izborna ciklusa u periodu od 2010. do 2025. godine. Podaci vezani za izborne cikluse prikupljeni su iz baze *Parties and Elections in EU*, zajedno sa zvaničnim podacima o izbornim ciklusima ostalih zemalja. Vremenski interval je izabran s obzirom na početak projekta EIP (*Electoral Integrity Project*), čiji se PEI indeks izbornog integriteta (*Perception of Electoral Integrity*) uklapa u dati period i iz čije se baze preuzimaju podaci vezani za izborni integritet. Stoga je i primarna zavisna varijabla koju koristimo u našim modelima PEI indeks

izbornog integriteta (PEI_index). Zavisna varijabla predstavlja kompozitni indeks ekspertskih procena izbornih ciklusa koji u sebi sabira veći broj pojedinačnih varijabli. Na osnovu pitanja vezanih za tok izbora, one mere pojedinačne indikatore o izbornom ciklusu, kao što su promene izbornih pravila, jednakost pred zakonom, kupovina glasova, dominacija partijskih vođa ili finansiranje kampanje. Agregacija pitanja u pojedinačne indikatore, te i njihovo sabiranje, rezultuje ocenom izbornog integriteta posmatrane zemlje na skali od 0 do 100. Sekundarna zavisna jeste varijabla kupovine glasova (vote_buy), čiji su podaci prikupljeni iz V-Dem baze (*Varieties of Democracy*). Razlika između njih jeste što prva sabira ekspertске evaluacije izbornih ciklusa, zasnovane na većem broju pojedinačnih varijabli, dok varijabla kupovine glasova odgovara na pitanje da li i u kojoj meri postoji kupovina glasova, na skali od 0 (postoji) do 4 (ne postoji). Druga zavisna varijabla pruža odgovore na značajno uže pitanje i omogućava nam da ispitamo posebno istaknutu komponentu izbornog integriteta. Varijabla kupovine glasova uključena je kako bi se poboljšala verodostojnost podataka, diverzifikovali izvori i kako bismo preciznije testirali pojedinačne efekte, jer pretpostavljamo da će unutarpartijska kompeticija imati uticaj na nju.

Iz prezentovanog teorijskog i hipotetičkog okvira identifikovali smo faktore koji će uticati na izborni integritet. Pretvoreni u nezavisne varijable, to su prvenstveno tipovi liste (open_list, pref_vote) i veličina izborne jedinice, izražena kao logaritamska vrednost (logDM).³ Njihove međusobne interakcije takođe su dopunjene i indeksom proporcionalnosti (LSq), kako bismo ispitali početni argument institucionalne teorije izbornog integriteta, kao i dodatnom varijablom koja meri centralizovanost selekcije kandidata (selection). Korišćenjem varijable „selection”, kodirane od 0 (visoko centralizovan proces selekcije) do 5 (visoko decentralizovan proces selekcije), ispitujemo njen uticaj na unutarpartijsku kompeticiju, uz interakciju veličine izborne jedinice i broja glasova. Kao kontrolna varijabla, uključen je i indeks vladavine prava, preuzet iz V-Dem baze, modifikovan tako da obuhvata samo slučajeve u kojima je vladavina prava na niskom nivou (rule_of_law). Ostale kontekstualne varijable, poput raznovrsnih indeksa demokratije, izostavljene su usled velikog preklapanja sa zavisnom varijablom. Sumirano, iznete pretpostavke se testiraju koristeći OLS regresione modele, postepeno uvodeći nove varijable koje odgovaraju pojedinačnim hipotezama.

3 Razlog zašto se koristi logaritamska vrednost sadržan je u samoj prirodi izbornih jedinica. Neke izborne jedinice imaju mali raspon (DM=4–10), dok druge imaju veći (DM=15–30). Kako ovaj odnos nije linearan (promena u manjim izbornim jedinicama manjeg je značaja nego promena u velikim), logaritamska vrednost adekvatnije obuhvata ovaj efekat (uporediti: Shugart, Valdini, and Suominen 2005).

Analiza rezultata i diskusija

Prikupljeni podaci o izbornim ciklusima evropskih država, prikazani u Tabeli 1⁴, već na prvi pogled pružaju značajne uvide u prirodu izbornih utakmica. Za početak, institucionalnim pejzažem Evrope dominiraju sistemi proporcionalne reprezentacije, sa retkim slučajevima većinskih izbornih sistema, bilo oni jednokružni (FPTP) ili dvokružni (TRS), a slično bi se moglo tvrditi i za mešovite sisteme. U istom tonu, veći broj proporcionalnih sistema pripada varijacijama otvorenih izbornih lista (OLPR), dok su sistemi zatvorenih lista (CLPR) prisutni u retkim slučajevima (Srbija, Crna Gora, Španija, Rumunija). Interesantno je da su pomenuti otvoreni ili preferencijalni sistemi sadržani u državama sa najviše ocenjenim izbornim ciklusima, poput Islanda (PEI=93, 2024) ili Holandije (PEI=89, 2023). Nasuprot tome, sistemi sa zatvorenim izbornim listama u velikoj meri variraju u ocenama. Slučajevi Španije (PEI=72, 2019) i Portugalije (PEI=67, 2015) ispoljavaju srednje ka visokim vrednostima, dok slučajevi Turske, Crne Gore i Makedonije beleže niže ka srednjim vrednostima, u zavisnosti od posmatranih ciklusa. Posebno interesantan jeste slučaj zatvorenih lista u Srbiji usled velikog raspona koji je zabeležen prilikom ocenjivanja pojedinačnih izbornih ciklusa (PEI=53, 2014; PEI=21, 2023). Premda je srpski izborni ciklus iz 2023. godine ocenjen kao najniži u celokupnoj bazi, dosadašnji rezultati izbora u Azerbejdžanu beleže izuzetno niske vrednosti sa vrlo malim rasponom između minimalnih i maksimalnih vrednosti. Iako je reč o izuzetno nedemokratskoj zemlji, simptomatično za naše istraživanje jeste i postojanje jednokružnog većinskog sistema. Na kraju, mešoviti sistemi pružaju drastično različite indekse izbornog integriteta. Stare demokratije, poput Nemačke ili Italije, imaju znatno više vrednosti od post-socijalističkih sistema Gruzije i Mađarske, što nas navodi na zaključak da drugi faktori, poput onih koji mere stepen demokratičnosti posmatranih država, igraju daleko značajniju ulogu u odnosu na institucionalne aranžmane datih država.

Deskriptivnom analizom pojedinačnih država i njihovih izbornih ciklusa ipak ne dobijamo uvid u mehanizme koji pružaju institucionalne uticaje na izborni integritet. Naprotiv, posmatrani slučajevi, ukoliko su izolovani, mogu prikazati potpuno drugačije rezultate od pretpostavki iznetih u našem teorijskom okviru; ilustrativni primeri su slučaj Srbije kao proporcionalnog sistema sa niskim indeksom, ali i Hrvatske i Grčke, sa varirajućim vrednostima. Stoga, vodeći se iznetim hipotezama, konstruisali smo

4 Primetno je i da određene države, kao što su Bosna i Hercegovina i Lihtenštajn, nisu obuhvaćene uzorkom, imajući u vidu da indeksi izbornog integriteta ovih država nisu formirani u PEI bazi podataka.

Tabela 1 – Podaci o izbornom integritetu država članica Saveta Evrope

Država	Vrsta izbornog sistema	Indeks izbornog integriteta (min–max)	Država	Vrsta izbornog sistema	Indeks izbornog integriteta (min–max)
Albanija	OLPR	40–53	Letonija	OLPR	69–77
Austrija	OLPR	70–78	Litvanija	MIXED	73–76
Azerbejdžan	FPTP	27–36	Luksemburg	OLPR	67–73
Belgija	OLPR	69–75	Mađarska	MIXED	46–53
Bugarska	OLPR	43–69	Makedonija	CLPR	46–49
Češka	OLPR	75–81	Malta	STV	58–64
Crna Gora	CLPR	46–60	Moldavija	CLPR	56–60
Danska	OLPR	83–85	Nemačka	MIXED	78–80
Estonija	OLPR	72–80	Norveška	OLPR	72–82
Finska	OLPR	81–86	Poljska	OLPR	62–75
Francuska	TRS	71–72	Portugal	CLPR	62–77
Grčka	OLPR	59–70	Rumunija	CLPR	45–65
Gruzija	MIXED	51–63	Slovačka	OLPR	69–78
Holandija	OLPR	76–89	Slovenija	OLPR	67–76
Hrvatska	OLPR	59–67	Španija	CLPR	67–77
Irska	STV	69–75	Srbija	CLPR	21–53
Island	OLPR	75–93	Švajcarska	OLPR	74–87
Italija	MIXED	66–68	Švedska	OLPR	79–82
Jermenija	CLPR	52–66	Turska	CLPR	45–47
Kipar	OLPR	65–74	UK	FPTP	60–71

Izvor: Obrada autora

regresione modele kojima smo testirali svaku od pojedinačnih hipoteza na sekvencijalan način, dodajući nove varijable i interakcije kako bismo uočili koji elementi mogu imati poseban efekat na indeks izbornog integriteta. Na osnovu rezultata prezentovanih u Tabeli 2, jasno je da odabir izbornog sistema može biti i jeste od značaja za izborni integritet. Empirijska potvrda ovakve tvrdnje vidljiva je prilikom tumačenja prvog modela, koji je testirao statističku značajnost između izbornog integriteta i indeksa proporcionalnosti izbornog sistema. Negativan predznak ($B = -.623$), zajedno sa visokom statističkom značajnošću ($p < .01$), nesumnjivo ukazuje da postoji statistički značajna korelacija između izbornog integriteta i visoko proporcionalnih

sistema. Visoko disproporcionalni sistemi, kao što su većinski ili proporcionalni sistemi sa srednjim izbornim veličinama, imaju negativan efekat prilikom transponovanja glasova u mandate; veliki broj glasova može biti „bačen”, te prilikom ocenjivanja ovu komponentu izbornog sistema možemo razumeti kao nepravednu ili manipulativnu. Time je tvrdnja Norisove da su proporcionalni sistemi generalno pravedniji od većinskih dopunjena i precizirana; sistemi koji proizvode proporcionalne posledice jesu pravedniji, što ne znači da će to biti nužno svi proporcionalni sistemi. Rezon iza te tvrdnje potiče iz načina na koji smo testirali naše pretpostavke; dodavanjem pojedinačnih varijabli sekvencijalno, primetno je da veću prevagu odnose pojedinačni elementi izbornog sistema, što se ujedno vidi i u tome da model objašnjava izuzetno mali udeo varijanse ($R=.040$). Zaključak je da proporcionalni sistemi svakako jesu izvesna nužnost, ali ne jedini uslov za ispoljavanje visokih vrednosti izbornog integriteta.

Tabela 2 – Uticaji elemenata izbornog sistema na izborni integritet

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
(Constant)	70.487 (2.085)	60.443 (2.686)	64.553 (5.498)	59.940 (8.104)
LSq	-.623*** (.269)	-.224 (.267)	-.988** (.395)	-.847* (.436)
open_list		13.086*** (2.280)	/	/
log_DM			3.851** (1.772)	5.355** (2.628)
pref_vote			5.921** (2.465)	13.796 (10.436)
logDM*pref_vote				-3.002 (3.865)
selection rule_of_law				
R ²	.040	.247	.196	.203

Standardne greške u zagradama: * $p<.10$ ** $p<.05$ *** $p<.01$

U svim tabelama su prikazani nestandardizovani regresioni koeficijenti.

Zavisna varijabla: PEI_index

Referentne kategorije: zatvorene liste (Model 2), sistemi sa jednim preferencijalnim glasom (Model 3–4).

Tip liste stoga mora biti sledeća polazna tačka, jer pored toga što nam omogućava da diferenciramo proporcionalne sisteme, on predstavlja i različite terene za izbornu utakmicu. Ukoliko je izborna lista otvorena, ona

značajno uvećava vrednost izbornog integriteta, što je u skladu sa našim pretpostavkama (H2). Zatvorene liste pružaju mogućnost kandidatima da se kriju iza partijskog ruha, što im sa jedne strane omogućava učešće u koruptivnim radnjama, dok sa druge strane birači ne mogu ostvariti nikakvu povezanost sa njima. Otvorene liste, najčešće putem preferencijalnog glasa za pojedinačnog kandidata, „vraćaju moć biračima” (Passarelli 2017:2), jer ne samo da još uvek uživaju benefite proporcionalne reprezentacije, već i ostvaruju izvestan nivo veze sa svojim kandidatima i kasnijim predstavnicima. Na kraju, važan je i faktor koji je zabeležio Jovanović prilikom osvrta na zaključke koje nudi Norisova, a koji govori o prihvatanju izbornih rezultata. On ističe da „učesće u vlasti većeg broja partija, koje obezbeđuju proporcionalni sistemi takođe jača verovatnoću da partijske elite neće osporavati rezultate izbora, podnositi prigovore i inicirati proteste”, što za posledicu ima da oni „svojim pristalicama šalju signal da su izborne procedure sprovedene u skladu sa izbornim pravilima” (Jovanović 2023:111). Zajedno sa legitimacijom koju birači pružaju putem preferencijalnih glasova, možemo očekivati da će otvorene liste imati pozitivan uticaj na percepciju izbornog integriteta.

Posredujući mehanizam u takvom sklopu jeste izborna jedinica, kao što je dokazano u prethodnim istraživanjima (Chang and Golden 2007). Otvorene liste mogu imati drastično drugačije posledice u zavisnosti od veličine izborne jedinice (Carey and Shugart 1995; Shugart, Valdini, and Suominen 2005), te je neophodno ispitati kako ona utiče na zavisnu varijablu. Prateći Model 3 primetno je da efekat veličine izborne jedinice, zajedno sa efektom preferencijalnih glasova na prvi pogled pruža kontrainuitivne zaključke. Pojedinačno, veće izborne jedinice neće dovesti do niskih vrednosti izbornog integriteta, a identičan zaključak važi i za broj preferencijalnih glasova. Čak i u sistemima u kojima su liste otvorene, te postoji više preferencijalnih glasova i gde su izborne jedinice veće, ne postoji statistički značajna veza sa vrednošću izbornog integriteta (Model 4; $B = -3.002$, $p > .05$). Premda naizgled deluje da ovakav zaključak govori o tome da pretpostavke iznete u H3 nisu prošle empirijsku validaciju, neophodno je podsetiti na teorijsko opravdanje. Unutarpartijska kompeticija ispoljena u sistemima otvorenih lista i velikim izbornim jedinicama primorava kandidate iste partije da se takmiče za mandate. Kultivisanje personalnog glasa u tom slučaju može se ispoljiti putem kampanja koje će istaći pojedinačne kandidate; kako partije neretko neće finansirati takmičenje partijskih kolega, individualni kandidati moraju ostvariti samostalno svoje namere (Chang and Golden 2007:120). Jedan od mogućih načina na koji to mogu ostvariti jeste putem različitih klijentelističkih praksi, subvencija ili putem kupovine glasova, što predstavlja najneposredniji način za koruptivno ponašanje. Kada se umesto kompozitnog PEI indeksa upotrebi varijabla koja meri stepen kupovine

glasova, rezultati su drastično drugačiji. U Tabeli 3 prikazani su identični regresioni modeli testirani na drugoj zavisnoj varijabli koja meri kupovinu glasova. Potvrđena veza između tipa liste i izborne jedinice testirana je putem interakcije ta dva elementa. Rezultati pokazuju da interakcija između većeg broja preferencijalnih glasova i veličine izborne jedinice ispoljava negativan efekat ($B=-1.229$, $p<.01$), što će reći da interakcija ima umanjujući efekat na varijablu koja meri kupovinu glasova. Kako je ona kodirana tako da niže vrednosti označavaju postojanje kupovine glasova, zaključak je da interakcija pomenutih izbornih elemenata ima statistički značajnu korelaciju sa varijablom kupovine glasova. Rezultati Modela 5 usklađeni su i potvrđuju teorijske pretpostavke o podsticajima za kultivisanje personalnog glasa; kako raste veličina izborne jedinice u sistemima sa otvorenim listama, kandidati unutar liste moraju učestvovati u međusobnom nadmetanju. Dodatni podsticaj jeste veći broj preferencijalnih glasova koje birači mogu izraziti prema ponuđenim kandidatima, jer to omogućava većem broju kandidata da osiguraju izbor putem preferencijalnog glasa. U takvom slučaju, naš model pokazuje da formirani institucionalni podsticaji omogućavaju negativno kultivisanje personalnog glasa, izraženo u formi kupovine glasova.

Tabela 3 – Uticaji elemenata izbornog sistema na kupovinu glasova

	Model 5	Model 6	Model 7
(Constant)	-.604 (.862)	-1.550 (.819)	-.687 (.858)
LSq	-.039 (.048)	.037 (.048)	.023 (.047)
open_list	/	/	/
log_DM	.701*** (.286)	.786* (.261)	.534* (.271)
pref_vote	4.091*** (1.134)	3.714*** (1.037)	3.004*** (1.049)
logDM*pref_vote	-1.229*** (.426)	-1.324*** (.389)	-1.063*** (.391)
selection		.589*** (.145)	.544*** (.142)
rule_of_law			-1.842*** (.657)
R ²	.222	.364	.429

Standardne greške u zagradama: * $p<.10$ ** $p<.05$ *** $p<.01$

Zavisna varijabla: vote_buy

Referentne kategorije: sistemi sa jednim preferencijalnim glasom (Model 5–7).

Početne pretpostavke o vezi selekcije kandidata i kupovine glasova pokazale su tendenciju suprotnu od predviđene. Kako proces selekcije postaje decentralizovaniji, postoji statistički manja verovatnoća kupovine glasova, odnosno nelegalnog kultivisanja personalnog glasa. Objašnjenje iza opovrgnute hipoteze može biti pronađeno u ishodima samog procesa selekcije. Ukoliko postoji mogućnost za iskazivanje preferencije, kandidati koji su izabrani od strane partije mogu prepoznati mogućnost „osamostaljivanja”. Ako sistem selekcije kandidata obuhvata visoko centralizovan proces, kultivisanje personalnog glasa i posledično dobijanje većeg broja preferencijalnih glasova može omogućiti kandidatu veću samostalnost u delovanju, s obzirom na prirodu njegovog mandata. Ovakva inicijativa izostaje u sistemima sa unutarpartijskim izborima, zato što su birači već iskazali svoju preferenciju pre samih izbora. U takvim sistemima ne postoji nikakav podsticaj za kandidata da traga za personalnim glasom, te posledično i koruptivnim ponašanjem poput kupovine glasova. S obzirom na kontraintuitivan zaključak, u Tabeli 4 prikazujemo testiranje iste hipoteze sa dodatkom interakcije između selekcije kandidata i porasta broja preferencijalnih glasova. Logika interakcije jeste da sistemi koji omogućavaju biračima više mogućnosti za izražavanje preferencija pružaju institucionalnu podlogu za „osamostaljivanje” kandidata koji su nominovani u centralizovanom procesu selekcije. Njihova potraga za personalnim glasom time otvara prozor mogućnosti za koruptivno ponašanje, omogućavajući način takmičenja identičan onom koji je Birč opisala prilikom razmatranja većinskih sistema (Brich 2007); neophodno je prikupiti znatno manji broj glasova kako bi se rezultat promenio u korist kandidata.

Tabela 4 prezentuje drugačiju interpretaciju hipoteze H5. Ukoliko se centralizovana selekcija kandidata vrši u sistemima sa više preferencijalnih glasova, rastu podsticaji za kupovinom glasova kao posledica kultivisanja personalnog glasa ($B = -1.195$), dok celokupni model takođe u velikoj meri objašnjava udeo varijanse ($R^2 = .597$). Preciznije, centralizovana selekcija kandidata može umanjiti koruptivno ponašanje jer omogućava čvršću kontrolu nad procesom selekcije kandidata. Ovaj efekat dodatno je izražen u sistemima sa zatvorenim listama u kojima birači nemaju mogućnosti da utiču na pojedinačan izbor kandidata, te i sami kandidati nemaju nikakve podsticaje za kultivisanje personalnog glasa. Ako se pak centralizovana selekcija kandidata vrši u sistemima u kojima su liste otvorene, odnosno gde birači imaju mogućnost da iskažu svoj preferencijalni glas za više kandidata, kandidati će iskoristiti institucionalne aranžmane kako bi „osamostalili” svoj mandat od partije. Kontrolna varijabla vladavine prava pojavljuje se u svakom od modela sa negativnim predznakom usled njene modifikacije, jer varijabla obuhvata samo slučajeve u kojima je vladavina

Tabela 4 – Uticaj procesa selekcije kandidata na kultivisanje personalnog glasa

	Model
(Constant)	-.894 (.727)
LSq	.017 (.040)
log_DM	.447* (.230)
pref_vote	4.216*** (.916)
logDM*pref_vote	-1.048*** (.331)
selection	1.220*** (.174)
rule_of_law	-1.617*** (.558)
selection*pref_vote	-1.195*** (.223)
R ²	.597

Standardne greške u zagradama: * $p < 0.10$ ** $p < 0.05$ *** $p < 0.01$

Zavisna varijabla: vote_buy

Referentna kategorija za „pref_vote” jesu sistemi sa jednim preferencijalnim glasom.

prava ocenjena nisko. U suprotnom, usled velike korelacije sa zavisnom varijablom, bez modifikacije varijabli vladavine prava praktično bi apsorbirala sve ostale činioce, što je i očekivano. Tamo gde postoji snažna proceduralna sigurnost i pravna izvesnost postaje izuzetno komplikovano da kandidati sprovedu nepoštene prakse bez posledica. Stoga je zaključak da institucionalna rešenja vezana za izborne modele mogu proizvesti negativne posledice po integritet izbornog procesa u državama u kojima ne postoji pravna izvesnost ili čak u državama u kojima postoji tradicija kršenja izbornih pravila, bez velikih sankcija.

Zaključak

Elementi izbornog sistema, naročito veličina izborne jedinice i tip liste, jesu primarni institucionalni prediktori izbornog integriteta. Dok su proporcionalni sistemi generalno pogodniji za više ocene izbornog integriteta (H1), presudan i daleko važniji jeste uslov da takvi sistemi proizvode

proporcionalne posledice, što će u većoj ili manjoj meri zavisiti od elemenata unutar proporcionalnog sistema. Interakcija pomenutih elemenata, u kombinaciji sa niskim nivoima vladavine prava, pruža podlogu za koruptivno ponašanje kandidata (H3). Kako se oni bore sa svojim partijskim kolegama za mandate, raste verovatnoća da će kultivisanje personalnog glasa neophodnog za pobjedu biti izraženo i to negativno, putem kupovine glasova. Primetno je i da samo postojanje inkluzivnijih izbornih elemenata (otvorenih lista, većih izbornih jedinica) neće po automatizmu dovesti do negativnih posledica, ili barem neće biti pojedinačni krivac (H2). Tek njihove interakcije dovode do neželjenih rezultata, koji su posebno vidljivi ukoliko se fokus analize prebaci na pojedinačne prakse, poput kupovine glasova. Rezultati su takođe opovrgli pretpostavku da centralizovana selekcija kandidata onemogućava kupovinu glasova (H4), što je naknadno objašnjeno pretpostavkom da će kandidati iskoristiti otvorene izborne modele kako bi se oslobodili od partijskih stega. Na kraju, ovaj rad doprinosi razumevanju institucionalne teorije izbornog integriteta tako što, za početak, odbacuje homogenost institucija u početnoj tvrdnji, a kasnije i empirijski potvrđuje razlike u varijacijama proporcionalnih sistema. Kako je unutarpartijska dinamika izbornih sistema u domaćoj literaturi praktično zanemarena, rad doprinosi ne samo kvantitativno, već i kvalitativno, kroz nijansirani pristup različitim elementima izbornog sistema.

Teško je reći da istraživanje ipak ne pati od izvesnih manjkavosti. Jedno od ograničenja našeg rada sadržano je u odabiru zavisnih varijabli. Indeks izbornog integriteta sabira ekspertske evaluacije, koje u sebi imaju dvostruku manjkavost. Prvo, one neretko ne mogu zabeležiti nijanse nepoštenih praksi, naročito u slučajevima kada podaci nisu podjednako dostupni. Drugo, kako su evaluacije procena pojedinačnih istraživača, one mogu biti pristrasne u odnosu na određene teorijske pristupe ili koncepcije slobodnih i poštenih izbora, a one čak mogu biti u sukobu sa našim teorijskim postavkama. Varijabla kupovine glasova takođe prepoznaje prisustvo takve prakse, bez odgovora na pitanje u kolikoj meri i u kolikom intenzitetu dolazi do kupovine glasova u različitim izbornim ciklusima. Takođe, naši modeli su koristili isključivo varijable vezane za elemente izbornog sistema, na izuzetno dihotoman način. Napomenute varijacije u načinu glasanja, strukture listića i oblicima preferencijalnih sistema, ali i varijacije u načinu selekcije kandidata ili prirode partija i/ili partijskog sistema, mogu biti važne za preciznije određivanje efekata otvorenih izbornih sistema na izborni integritet. U istom svetlu treba posmatrati ostale aspekte koji mogu uticati na izbornu utakmicu. Drastično veće uticaje imaju šaroliki kontekstualni faktori, poput istorije prethodnih izbornih ciklusa ili stepena demokratičnosti političkog sistema. Testirajući istraživanje na primerima relativno

demokratskih zemalja Evrope, uz sve brojnije izuzetke, zaključci vezani za uticaj izbornog sistema na izborni integritet biće daleko drugačiji u zemljama koje naš uzorak nije obuhvatio, poput zemalja Latinske Amerike. S tim u vidu, buduća istraživanja na temu izbornog integriteta morala bi svoju pažnju posvetiti nekim od pomenutih tema, bilo kroz pojedinačne studije slučaja, komparativnim istraživanjima manjeg broja sličnih zemalja ili analizom izbora za druge nivoe (lokalni izbori, izbori za Evropski parlament). Naročito zanimljivu oblast izbornih sistema obuhvataju mešoviti modeli. Budući da je utvrđeno da sistemi sa disproportionalnim posledicama imaju generalno niže ocene izbornog integriteta, korisno bi bilo ispitati da li efekti kontaminacije u mešovitim sistemima dovode do nepoštenih praksi u većinskom segmentu izbora.

Literatura

- Ames, Barry. 1995. "Electoral Rules, Constituency Pressures, and Pork Barrel: Bases of Voting in the Brazilian Congress." *The Journal of Politics* 57(2):324–343.
- André, Audrey, and Sam Depauw. 2018. "Electoral Systems and Roles in The Legislative Arena." Pp. 321–345 in *The Oxford Handbook of Electoral Systems*, edited by E. S. Herron, R. J. Pekkanen, and M. S. Shugart. Oxford: Oxford University Press.
- Birch, Sarah. 2007. "Electoral Systems and Electoral Misconduct." *Comparative Political Studies* 40(12):1533–1556.
- Birch, Sarah. 2008. "Electoral Institutions and Popular Confidence in Electoral Processes: A Cross-National Analysis." *Electoral Studies* 27(2):305–320.
- Bishop, Sylvia, and Anke Hoeffler. 2016. "Free and Fair Elections: A New Database." *Journal of Peace Research* 53(4):608–616.
- Bursać, Dejan, and Dušan Radujko. 2023. "Spatial Distance and Representation in Closed PR Lists: Revisiting the U-Curve Argument." *Politics in Central Europe* 19(3):471–487.
- Cain, Bruce E., John A. Ferejohn, and Morris P. Fiorina. 1984. "The Constituency Service Basis of the Personal Vote for U.S. Representatives and British Members of Parliament." *American Political Science Review* 78(1):110–125.
- Carey, John M., and Matthew S. Shugart. 1995. "Incentives to Cultivate a Personal Vote: A Rank Ordering of Electoral Formulas." *Electoral Studies* 14(4):417–439.
- Chang, Eric C. C., and Miriam A. Golden. 2007. "Electoral Systems, District Magnitude and Corruption." *British Journal of Political Science* 37(1):115–137.
- De Winter, Lieven, and Pierre Baudewyns. 2015. "Candidate-Centred Campaigning in a Party-Centred Context: The Case of Belgium." *Electoral Studies* 35:295–305.
- Elklit, Jørgen, and Pelle Svensson. 1997. "What Makes Elections Free and Fair?" *Journal of Democracy* 8(3):32–46.
- Jovanović, Milan. 2023. *Slobodni i poštteni izbori: Standardi, koncepti i merenja*. Beograd: Službeni glasnik.

- Lehoucq, Fabrice, and Ivan Molina. 2002. *Stuffing the Ballot Box: Fraud, Electoral Reform, and Democratization in Costa Rica*. New York: Cambridge University Press.
- Muhtadi, Burhanuddin. 2019. *Vote Buying in Indonesia: The Mechanics of Electoral Bribery*. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Norris, Pippa. 2018. "Electoral Systems and Electoral Integrity." Pp. 491–513 in *The Oxford Handbook of Electoral Systems*, edited by E. S. Herron, R. J. Pekkanen, and M. S. Shugart. Oxford: Oxford University Press.
- Passarelli, Gianluca. 2017. "Determinants of Preferential Voting in Italy: General Lessons from a Crucial Case." *Representation* 53(4):389–406.
- Passarelli, Gianluca. 2020. *Preferential Voting Systems: Influence on Intra-Party Competition and Voting Behaviour*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Regalia, Marta. 2015. "Electoral Systems." Pp. 132–443 in *The Oxford Handbook of Italian Politics*, edited by E. Jones, and G. Pasquino. Oxford: Oxford University Press.
- Ruiz-Rufino, Rubén. 2017. "When Do Electoral Institutions Trigger Electoral Misconduct?" *Democratization* 24(8):331–350.
- Sartori, Giovanni. 1994. *Comparative Constitutional Engineering: An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes*. Basingstoke: Macmillan.
- Schedler, Andreas. 2002. "Elections Without Democracy: The Menu of Manipulation." *Journal of Democracy* 13(2):36–50.
- Schedler, Andreas. 2015. "Electoral Authoritarianism." Pp. 1–16 in *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*, edited by R. A. Scott, and M. C. Buchmann. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Selb, Peter, and Georg Lutz. 2015. "Lone Fighters: Intraparty Competition, Interparty Competition, and Candidates' Vote-Seeking Efforts in Open-Ballot PR Elections." *Electoral Studies* 35:329–337.
- Shugart, Matthew S., Melody E. Valdini, and Kati Suominen. 2005. "Looking for Locals: Voter Information Demands and Personal Vote-Earning Attributes of Legislators under Proportional Representation." *American Journal of Political Science* 49(2):437–449.

David Tadić

MORE CHOICE, LESS FREEDOM? PROPORTIONAL REPRESENTATION, PREFERENTIAL VOTING, AND ELECTORAL INTEGRITY

Summary

Does the design of electoral systems shape evaluations of electoral processes as free and fair? If so, what elements of the electoral system matter the most for such an assessment? Drawing on the institutional theory of electoral integrity as well as prior theoretical insights on district magnitude, party candidate selection, and preferential voting systems, the study examines electoral cycles across European countries over the past fifteen years. Evaluations of electoral integrity, derived from the *Perceptions of Electoral Integrity* database, along with individual indicators of electoral malpractice, such as vote buying, serve as an empirical testing ground for the interplay between institutional arrangements and electoral integrity. The results of the regression models partially challenge prevailing theoretical expectations regarding the advantage of proportional representation in ensuring free and fair elections, calling into question

the uniformity of such claims. Specifically, variables related to district magnitude and the number of preferential votes emerged as particularly strong predictors of variation in electoral integrity scores, in particular when used in conjunction with candidate selection procedures.

Keywords: electoral integrity, free and fair elections, proportional representation, preferential voting, electoral districts, intraparty competition